

УДК 37.(091)

Устименко-Косоріч О.А.

Ustymenko-Kosorich O.

МОЖЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СЕРБСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПІДГОТОВКИ БАЯНІСТІВ-АКОРДЕОНІСТІВ

POSSIBILITIES OF SERBIAN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES INTRODUCTION INTO THE NATIVE ACCORDIONIST TRAINING SYSTEM

У статті здійснено порівняльний аналіз трансформаційних процесів у системі сербської баянно-акордеонної освіти, узагальнено педагогічні новації на рівні початкової та середньої освітньої ланки, які дозволили визначити можливості запровадження сербського освітньо-педагогічного досвіду у систему вітчизняної музичної підготовки баяністів-акордеоністів. Упровадження новітніх педагогічних технологій у систему вітчизняної музичної освіти як засіб її осучаснення може здійснюватися на умовах перспективного її розвитку на рівнях: державно-законодавчому: підвищення соціального статусу музично-освітніх закладів; музичного закладу: удосконалення змісту навчання відповідно до профілю підготовки; на рівні викладача: спрямованість педагогічних методів на формування в учнів системи компетенцій як здатності суб'єкта навчання ефективно діяти в різноманітних життєвих, професійних ситуаціях.

Ключові слова: освіта, професійна підготовка, практика, баяністи-акордеоністи, школа, освітня система.

Період розквіту сербської баянно-акордеонної освіти, методики і виконавства пов'язаний з поверненням до країни випускників вищих музичних закладів Києва, Одеси, Москви, Воронежа, Братислави, Варшави, які принесли у національну баяністичну освітню практику найкращі педагогічні здобутки української (І. Яшкевич, П. Фенюк, М. Давидов, В. Бесфамільнов, В. Власов, В. Мурза, І. Єргієв) і російської (М. Імханицький, Ф. Ліпс, Б. Єгоров та ін.) шкіл, а також апробований навчальний і концертний репертуар. У процесі міжнародного обміну студентами розвивалися творчо-педагогічні зв'язки між музичними закладами Сербії та України (наприклад, Заслужений артист України, професор Одеської музичної академії імені А.В. Нежданової В. Мурза, підготував не одне покоління сербських баяністів-акордеоністів, а починаючи з 1987 року він почесний гість сербських баянно-акордеонних семінарів, літніх і зимових шкіл, член журі міжнародних і республіканських конкурсів баяністів-акордеоністів).

Проблеми становлення та розвитку сербської баянно-акордеонної школи, яка представлена плеядою виконавців та педагогів нового покоління (Т. Лукич, Г. Тірнанич, В. Мандич, С. Цветич, Д. Гаич, Д. Жівкович, П. Костич, Б. Цінович), ушлявлена іменами виконавців та педагогів із світовим визнанням (В. Васович, Й. Джоржевич, Р. Рістич, А. Ніколич, Л. Іванович-Йович, М. Белітич, Д. Вагнер, М. Дойчінович) висвітлено в роботах Р. Пейович (сербська музична освіта ХІХ століття), В. Єгорової (діяльність діячів та композиторів Сербії), Б. Йованчича (соціологія сербської музики), К. Томашевича (розвиток музично-педагогічної освіти Сербії у освітньому Європейському просторі). Їх роботи збагатили історію педагогіки відповідним фактичним матеріалом, теоретичними висновками, але до порівняльного аналізу підготовки баяністів-акордеоністів у системах музичної освіти України та Сербії автори не торкалися.

Метою статті є здійснити порівняльний аналіз організації та змісту підготовки баяністів-акордеоністів у системах музичної освіти двох країн з визначенням кращих педагогічних технологій та можливістю їх запровадження у вітчизняну практику підготовки музикантів за фахом.

Музична підготовка сербських баяністів-акордеоністів на рівні початкової та середньої освіти значно перевищує рівень вітчизняних музичних шкіл і училищ. Позитивним кроком у сербській музичній освітній системі вважаємо процес реструктуризації початкової та середньої ланки в єдиний музично-навчальний комплекс, що сприяло вирішенню таких завдань: узгодженість початкової та середньої ланки музичної освіти (паралельне складання навчальних планів і програм з урахуванням поступової динаміки здобуття професійних навичок і вмінь учнем); установлення вікового цензу для вступу до навчально-музичного комплексу; диференційований підхід до встановлення терміну навчання в початковій музичній школі з урахуванням психофізичної готовності учня здобувати знання за конкретним музичним профілем; підвищення соціального статусу музичної початкової освіти, яку розглядають не як додаткову, а як спеціалізовану, що надає учневі можливість здобувати середню спеціальну музичну освіту за умови успішного виконання ним навчальної програми; конкурсний відбір учнів, складання вступних випробування на перший рік навчання початкової музичної школи; цілеспрямована підготовка учнів на наступну музично-освітню ланку, що вирішує проблеми якісного набору в середні музичні заклади; особливими моментами в якісному функціонуванні музичного комплексу вважаємо доступність і безкоштовність музичної освіти.

На особливу увагу заслуговує система напрямів підготовки баяністів-акордеоністів, яка має подвійну детермінацію: *соціальну*, що задовольняє потреби держави у кваліфікованих спеціалістах, та *особистісну* – конкурентоздатність фахівця на ринку праці. Реалізацію навчально-виховної програми баяністів-акордеоністів у межах музично-освітнього комплексу здійснюють у два етапи: перший – цілеспрямоване формування в учня музичних якостей; другий – удосконалення професійних якостей і спеціальних компетенцій. Перевагою у системі сербської музичної освіти вважаємо широкий вибір напрямків підготовки музикантів, переважно виконавських спеціальностей, які спрямовані на виховання фахівців різних сфер музично-творчої діяльності. Упровадження в систему сербської освіти баяністів-акордеоністів двох спеціалізацій – «Музичний виконавець» та «Музичний виконавець музики для естради» – значно поширює сферу професійних можливостей, з одного боку, готує баяністів-акордеоністів до подальшого вдосконалення виконавської майстерності у вищих навчальних закладах, з іншого, виховує компетентних фахівців соціокультурного призначення.

Сербські навчальні плани мають деякі відмінності в переліку фахових і гуманітарних дисциплін, які викладають баяністам-акордеоністам за різними напрямками підготовки. У плані виділено обов'язкові та факультативні заняття, але перелік дисциплін в обох випадках відповідає напрямам підготовки баяністів-акордеоністів і корелює зі змістом фахових занять. Сучасні дослідники (Н. Гуральник, Г. Падалка) відзначають, що наприкінці ХХ століття в музичній освіті України з'явилися тенденції до розбіжностей у змісті й організації навчання музикантів [1; 2]. Погоджуємося з висновком дослідників, які зазначають, що «наші педагоги не готові до розв'язання однієї з головних суперечностей у дидактиці – між колективним характером навчання та індивідуальним характером засвоєння знань» [1-4], що заважає досягненню відповідної системності в процесі виховання учнів. На відміну від вітчизняного виховання музикантів, змісту сербського баянно-акордеонного навчання властива міждисциплінарна взаємодія, що свідчить про високу компетентність і прагматичність упорядників навчального забезпечення.

Нам імпонує зміст навчального забезпечення відповідно до профілю підготовки сербських баяністів-акордеоністів. Відомо, що підготовку учнів за фахом у вітчизняних музичних середніх закладах здійснюють за одним навчальним планом, передбачено один академічний напрямок підготовки. Уважаємо за доцільне впровадження естрадної спеціалізації для баяністів-акордеоністів у початкових і середніх навчальних закладах, у межах якої учень міг би опанувати актуальними естрадними музичними жанрами, що зумовлено сучасними соціокультурними тенденціями, конкурсною справою, у якій виділено окрему естрадну номінацію для баяністів-акордеоністів та відкритими естрадно-інструментальними

спеціальностями у вищих навчальних закладах. Отже, спостерігаємо деякі суперечності у системі вітчизняної музичної освіти: з одного боку, існують естрадно-виконавські спеціальності у вищих навчальних закладах, з іншого, відсутня відповідна підготовка музикантів у музичних школах та училищах.

Для розв'язання цієї проблеми необхідно переглянути та порівняти вітчизняні навчальні плани у трьох ланках музичної освіти з метою забезпечення системної освітньої підготовки музикантів. Зазначимо, що зміст вітчизняних навчальних програм за фахом «Баян-акордеон» передбачає опанування творами класичної та оригінальної музики академічного рівня, твори народної музики становлять незначний відсоток, що свідчить про недостатні знання баяністів-акордеоністів у цій галузі.

Аналіз сербського програмного забезпечення свідчить про деякі трансформації у системі музичної освіти, впровадження нових спеціальностей для музикантів виконавців, яких у вітчизняних музичних закладах майже не існує. Маємо на увазі виконавців церковної музики, старовинної музики, народної музики, джазу, підготовку яких було впроваджено у систему сербської музичної освіти як додаткові (експериментальні) спеціальності, але з роками вони набули статусу основних. Отже, перелік спеціальностей у сербських музичних закладах значно ширший, ніж у вітчизняних музичних училищах та школах, що свідчить про відсутність в Україні кваліфікованих кадрів з багатьох сфер музичної діяльності й може призвести до зникнення національних культурних традицій.

Сербський досвід організації баянно-акордеонного навчання міг би стати інструментом у подоланні кризової ситуації в галузі вітчизняної музичної освіти, яка потребує модернізації змісту та принципів організації навчання, «ревізії» навчальних планів і програм, формування педагогічних підходів, здатних наповнити якісним змістом навчально-виховний процес, викликати в учня інтерес до музично-творчої діяльності. Безумовно, реформування початкової та середньої музичної освіти неможливе без міцної державної програми та відповідної законодавчої бази, але продуктивність її функціонування багато в чому залежить від діяльності самих музично-освітніх закладів та їхніх представників: дотримання традицій, спрямованих на розвиток самостійності, працездатності, артистичного потенціалу творчої особистості, усвідомлення педагогічної місії в культуротворчій діяльності.

Особливого значення у вихованні сербських баяністів-акордеоністів набувають інноваційні педагогічні принципи розвитку професійної майстерності учнів, які розглядаємо в діалогічній єдності методичної та музично-практичної компетентності. Усвідомлення міжнародного досвіду у вихованні баяністів-акордеоністів, запровадження в педагогічну діяльність технологій інших інструментальних шкіл дозволили сербським викладачам побудувати власну модель баянно-акордеонного навчання. Вплив баянно-акордеонних шкіл інших країн на розвиток національної педагогіки за спеціальністю спостерігаємо в змісті та структурі навчальної програми, яка містить усі необхідні дидактичні складники: твори інструктивно-дидактичного порядку, художній матеріал, нормативну частину та вимоги до іспитів.

На особливу увагу заслуговує розподіл навчальних програм на профілі підготовки баяністів-акордеоністів – «Музичний виконавець» і «Музичний виконавець музики для естради», які різняться за змістом, нормативною частиною та вимогами до учнів, що свідчить про диференційований підхід у вихованні баяністів-акордеоністів, який потребує відповідних педагогічних підходів і методів. Усвідомлення сербськими педагогами специфіки двох виконавських напрямків, яким властиві різні манера виконання, музичний репертуар, артистизм, стимулювало до створення власної універсальної педагогічної моделі, яка дозволяє баяністу-акордеоністові оволодіти різними музично-виконавськими стилями й опанувати мистецтвом імпровізації. У педагогічній діяльності вітчизняних баяністів-акордеоністів майже не приділено уваги розвитку імпровізаційно-виконавських можливостей учня, найчастіше заняття спрямовані на вивчення музичних творів з нот, що зумовлено академічним статусом баянно-акордеонної школи. Водночас передбачення в навчальних програмах баяністів-акордеоністів

вимог до оволодіння імпровізаційною майстерністю, упровадження у вітчизняну педагогічну практику досвіду сербської баянно-акордеонної школи може значно розширити професійні можливості учнів, сферу їхньої майбутньої творчої діяльності.

Актуальним педагогічним принципом сербської баянно-акордеонної школи є *систематичне вдосконалення навчального репертуару*, зміст якого полягає в постійному повторюванні вивченої музичної програми, доведенні її до «автоматичного» рівня виконання, що дає баяністу-акордеоністові впевненості на естраді. Цей принцип у сербській педагогічній практиці впроваджують для підготовки учня до конкурсних змагань, концертів і фестивалів, яка триває кілька років. Відомо, що якісна підготовка учня до конкурсних змагань вимагає багато часу й творчих зусиль як педагога, та і майбутнього конкурсанта; необхідно розробити відповідний навчальний план і програму, організувати навчальний процес задля забезпечення учневі сприятливих умов для систематичної роботи над конкурсною програмою. У цьому сенсі між сербською та вітчизняною баянно-акордеонними школами спостерігаємо деякі відмінності.

Програмний мінімум для сербських баяністів-акордеоністів на початковій і середній музичних ланках передбачає п'ять музичних творів за навчальний рік, що вдвічі менше від нормативних вимог для учнів у вітчизняних музичних закладах. Академічна звітність для учня сербської баянно-акордеонної школи – це екзамен зі спеціальності в кінці навчального року, який передбачає виконання програми з п'яти музичних творів [5, с. 3-4]. Упродовж року навчальний контроль здійснюють у формі відкритих занять та інтерактивних годин (не більше трьох), на яких за рішенням педагога учень може виконувати музичні твори з повторного музичного репертуару, конкурсну або концертну програму відповідно до поставлених творчих завдань. Академічний контроль за успішністю баяністів-акордеоністів у сербських музичних закладах має вільний характер, терміни й необхідність публічного виступу баяніста-акордеоніста встановлює викладач зі спеціальності, який урахує ступінь готовності учня, його індивідуальні здібності, необхідність у проведенні атестаційного заходу.

Тобто, на відміну від вітчизняних вимог для баяністів-акордеоністів, якими передбачено два – три обов'язкові академічні звітності на кожні півроку у виконанні п'яти – семи творів музичної програми, сербська навчально-виховна практика сфокусована не на кількісному, а на якісному опануванні музичною програмою суб'єктом навчального процесу з урахуванням індивідуальних музичних здібностей кожної особистості. Ефективність такого підходу до організації навчально-виховного процесу з боку сербських колег полягає в наданні кожному баяністу-акордеоністові можливості здобути власний практичний досвід у всіх видах педагогічно-виконавської діяльності (конкурсна, концертна, педагогічна).

Досвід сербської баянно-акордеонної школи може стати інструментом для підвищення якості підготовки баяністів-акордеоністів у вітчизняних початкових музичних школах та училищах, побудови демократичних форм організації навчально-виховного процесу, центральною фігурою якого має стати творча особистість, здатна глибоко усвідомлювати сутність вивченого, «вживатися» в зміст власної художньо-музичної діяльності. Ключовим моментом у переході на інноваційну модель виховання музикантів є трансформація змісту навчально-виховного процесу, яку вбачаємо у зміщенні акценту з організаційно-авторитарних форм навчання на формування доцільно-педагогічного середовища, яке сприятиме досягненню прогнозованих навчальних результатів.

Відомо, що баяністи-акордеоністи паралельно з виконавською практикою займаються педагогічною діяльністю, що актуалізує питання про зміст дисципліни курсу «Методика викладання баяна-акордеона». Цікавим і доцільним вважаємо принцип викладання дисципліни у сербських середніх музичних закладах, який передбачає розподіл занять за змістом курсу «Методика»: загальна частина (визначення цілей і завдань дисципліни); основна частина, яка складається з методичної та теоретичної бази; практична частина – впровадження отриманих знань у процес власної педагогічної роботи баяніста-акордеоніста; підсумкова – проведення практикантом відкритих індивідуальних занять зі спеціальності з учнями музичних шкіл і групових занять з дисципліни «Методика» на молодших курсах середньої музичної школи [5].

Головний момент у якісному викладанні дисципліни «Методика» для сербських баяністів-акордеоністів – міцна база практики, яку забезпечено за рахунок нижньої ланки двоступеневого музично-освітнього комплексу. У викладанні фахової дисципліни для баяністів-акордеоністів у вітчизняних музичних закладах відсутній єдиний системний підхід, адже не всі музичні училища мають відповідну базу практики й необхідну кількість учнів за напрямом підготовки. Недоліком, на нашу думку, є порушення відповідної системності між викладанням теоретико-методичної частини та практикою, адже процес здобуття знань та їх упровадження учнем скеровують різні викладачі. Тому нам більше імпонує організація курсу «Методика» сербських колег, яка може стати стимулом для перегляду вітчизняного педагогічного підходу до фахового курсу «Методика» для баяністів-акордеоністів.

Отже, порівняльний аналіз баянно-акордеонної школи на рівні початкової та середньої музичної освіти двох країн дозволяє дійти до висновку, що українська система підготовки баяністів-акордеоністів значно відстає від рівня сербської баяністичної освіти. Не ставили за мету дослідити проблеми, які виникли на шляху розвитку вітчизняної баянно-акордеонної освіти, але визначили сербські провідні педагогічні технології, які може бути запроваджено в практику підготовки баяністів-акордеоністів України на рівнях музичних шкіл та училищ без суттєвих руйнівних змін музично-виховної системи: взаємозв'язок профілів підготовки баяністів-акордеоністів на всіх рівнях музичної освіти; удосконалення змісту навчання баяністів-акордеоністів відповідно до соціальних та особистих вимог; відповідність змісту гуманітарного блоку та його навчального навантаження профілю підготовки баяністів-акордеоністів; підвищення компетентності баяністів-акордеоністів за рахунок відкриття додаткових або альтернативних спеціальностей, спецкурсів; збагачення вітчизняної теоретико-методичної бази на прикладі сербського педагогічного досвіду; вдосконалення курсу «Методика» для баяністів-акордеоністів у системній єдності теоретико-методичних знань і практики; перегляд нормативних вимог для баяністів-акордеоністів з подальшим їх розвантаженням; трансформація змісту навчально-виховного процесу в бік формування педагогічно доцільного середовища, яке сприятиме досягненню прогнозованих навчальних результатів.

Список використаних джерел

1. Гуральник Н.П. Інноваційність поглядів сучасних педагогів-піаністів України з методики фортепіанного навчання / Н.П. Гуральник // Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту. – Тернопіль, 2006. – № 5. – С. 97–103. – (Серія «Педагогіка»).
2. Падалка Г.М. Пріоритетні напрями розвитку сучасної мистецької освіти / Г.М. Падалка // Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. пр. – К. : НПУ, 2004. – Вип. 1 (6). – С. 15–20.
3. Рудницька О.П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. / О.П. Рудницька. – Тернопіль : Навч. кн. Богдан, 2005. – 360 с.
4. Рудницька О.П. Музика і культура особистості : проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посіб. / О.П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 1988. – 248 с.
5. Ракич З. Особенности развития баянно-акордеонной культуры Сербии : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. иск. : спец. 17.00.02 – «Музыкальное искусство» / З. Ракич. – Москва, 2004. – 21с.

The paper deals with a comparative analysis of transformation processes in the Serbian commonplace accordion education, pedagogical innovations summarized at primary and secondary level education, which allowed to determine the possibility of introduction of the Serbian education and teaching experience in the native musical training accordion players. The introduction of new educational technologies in the system of national music education as a means of modernizing can be carried out under the terms of its long-term development levels: state-law; social status musical and educational institutions; musical institution: improving learning content according to user training; level teacher: teaching methods focus on the development of students' competencies system capacity as a subject of study effectively in a variety of life and professional situations.

Key words: education, training, practice, accordionists, school, education system.